

YANGI O'ZBEKISTONDA ZAMONAVIY HAYKALTAROSHLIK SAN'ATI

Raxmatov Rufat Saitovich

*Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn institutining
Tasviriy san'at fakulteti "Haykaltaroshlik" kafedrasida o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Zamonaviy san'at tushunchasi izohi hamda zamonaviy san'at tendensiyalari haqida fikr yuritilgan. Zamonaviy haykaltaroshlikning rivojlanish bosqichlari haqida qisman to'htilib, O'zbekiston zamonaviy haykaltaroshlik san'atida rivojlanayotgan yangi uslublar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *janr, zamonaviy haykaltaroshlik, 3D modellashtirish, kinetik haykaltaroshlik, ommaviy san'at, hom-ashyo, shaffof tuzilmalar, Monolit shakllar, arxitektura,*

Bugungi kunda “zamonaviy san'at” terminiga ko'p duch kelmoqdamiz. Zamonaviy san'at nima? Ayni damda aktual bo'lgan, jamiyki san'at turlarida yaratilayotgan bugungi siyosiy, ishtimoiy, mayishiy yutuqlar, kamchilik va muammolarni ochiq va erkin tarzda, istalgan hom-ashyo, materyal yoki detallarda aks ettirayotgan g'oyaviy mustaqil asarlar zamonaviy san'at na'munalari o'laroq qabul qilinmoqda.

Zamonaviy san'at 20-asr oxiridan to hozirgi kungacha mualliflar tomonidan yoritilgan yo'nalishlar va janrlarning butun spektrini birlashtiradi. Globallashuv va texnologiyaning rivojlanishi sharoitida rassomlar nihoyatda xilma-xil asarlar yaratadilar. Zamonaviy san'atda umumiy xususiyatlar va umumiy tamoyillarni topish qiyin - bu juda individual va xilma-xildir. Janrlar va madaniy an'analar bir-biriga kirib boradi va rassomlar o'zlarini va dolzarb mavzularni ifodalashning yangi usullarini izlashda davom etadilar.⁵⁸ Zamonaviy san'at o'tmishda shakllangan ko'plab badiiy harakatlarni o'z ichiga oladi. Ammo ularga ijodning yangi turlari doimiy ravishda qo'shiladi. 1990 yildan beri paydo bo'lgan tendensiyalar Virtual san'at. gibril san'at. Giperreallik. Kitsch harakati. Deviant san'at. Defastenizm. Indigenizm. Intentsiya. Axborot san'ati. O'zaro munosabatlar san'ati. Maksimalizm. Massurrealizm. Metamodernizm. Britaniyalik yosh rassomlar. San'at yo'q. Yangi gotika. Yangi Yevropa rasm. Yangi Leyptsig maktabi. Yangi estetika. Ehtiroslik. Internetdan keyingi san'at. Qora rangdan keyingi san'at. Dasturiy ta'minot san'ati. Pseudorealizm. Remodernizm. Qayta tiklanadigan energiya haykali. Quyosh san'ati. Stuckizm. Ko'cha san'ati. Taktik ommaviy axborot vositalari. Toizm. Kinik realizm. Evolyutsion san'at. Ekovence.⁵⁹

G'arbda zamonaviy san'at ikki atama bilan belgilanadi: zamonaviy san'at va zamonaviy san'at. Birinchisi 19-asr oxiridan taxminan o'tgan asrning o'rtalarigacha bo'lgan ijodiy jarayonlarni tavsiflaydi. Ikkinchisi urushdan keyingi davrdan to hozirgi kungacha bo'lgan asarlarni nazarda tutadi. Ammo bu bo'linish ham endi etarli emas. Vaqt o'tadi, kechagi ilg'or asarlar tarixga aylanadi. Zamonaviy san'at asta-sekin eskiradi. Barcha sohada o'z o'rnini topib rivojlanishda davom etayotgan zamonaviy san'at O'zbekiston haykaltaroshlik san'atida ham sezilarli yangiliklar qilaoldi. Tarixiy jihatdan har qanday haykal uning ikkita asosiy elementi - massa va makon bilan belgilanadi. Zamonaviy uslubdagi haykaltaroshlikda bu elementlar avvalgi ma'nosini yo'qotadi. Monolit shakllar o'z o'rnini turli materiallardan tayyorlangan engil va shaffof tuzilmalarga bo'shatib beradi, bu esa haykaltaroshga kosmosdagi harakat ta'sirini olish imkonini beradi. Shuningdek, haykaltarosh kosmosdagi o'sish va kengayish jarayonlariga hamroh bo'ladigan ichki va tashqi kuchlarning beqarorligi va kurashini namoyish qilish uchun bir vaqtning o'zida bir ob'ektda bir nechta turdagi sirtlardan foydalanishi

⁵⁸ Manba: <https://veryimportantlot.com/ru/news/blog/sovremennoe-iskusstvo>

⁵⁹ veryimportantlot.com/ru/news/blog/sovremennoe

mumkin.⁶⁰ O'z rasmining ranglari bilan yorug'lik effektlarini yaratadigan rassomdan farqli o'laroq, haykaltarosh faqat haykalga yo'naltirilgan tashqi yorug'lik bilan ishlashi, kiruvchi yorug'likni taqsimlashi va asari yuzasida soyalar yaratishi kerak. Haykallarga rang berishda ikkita qarama-qarshi tendentsiya mavjud. Bugungi kunda haykaltaroshlik ko'pincha ishlatiladigan materiallarning tabiiy rangini ochib berishni o'z ichiga oladi. (tosh, yog'och, marmar) Ba'zi haykaltaroshlik asarlari yorqin ranglar bilan, ba'zan esa g'ayritabiiy soyalardan uzoqda qo'yiladi, bu esa, aslida, tarixiy an'analarning davomidir. Qadim zamonlardan beri haykaltaroshlar ko'pincha o'z asarlarini tabiiy uslubdan ko'ra ko'proq dekorativ tarzda bo'yashgan. Tasavvur qilish biz uchun qiyin, ammo yunon haykallari fil suyagiga bo'yalgan yoki oltin bo'yoq bilan qoplangan.

Haykaltaroshlik san'at turi sifatida tarixdan oldingi davrlarda paydo bo'lgan va uzoq rivojlanish yo'lini bosib o'tgan. Bugungi kunda bu dunyodagi deyarli har qanday shaharning majburiy bezakidir. Bugungi kunda haykallar yaratilishi mumkin bo'lgan materiallarning xilma-xilligi hayratlanarli va mutlaqo aql bovar qilmaydigan namunalarni yaratishga imkon beradi.

20-asrda ilgari tasviriy san'atning qadimiy turi sifatida qabul qilingan, ko'pincha boshqa san'at - me'morchilikka qo'shimcha sifatida xizmat qilgan zamonaviy haykaltaroshlik haqiqiy inqilobni boshdan kechirdi va yangi, tasviriy bo'lmagan va funktsional bo'lmagan ma'noga ega bo'ldi. Dastlab, haykaltaroshlikning jadal rivojlanishi xuddi shu zamonaviy arxitektura tomonidan berildi, uning tamoyillari eng yangi texnik vositalar va materiallar yordamida bo'sh joy va yorug'likni boshqarish edi. Fazoviy haykaltaroshlik bugungi kunda eng jadal rivojlanayotgan san'at turidir. Shuningdek, zamonaviy haykaltaroshlik asta-sekin yangi xususiyatga ega bo'ldi - dinamizm (kinetik haykal) va zamonaviy texnologiyalar va yangi materiallarning paydo bo'lishi bilan u haykaltaroshning har qanday maxsus texnik mahorati bilan bog'liq bo'lishni to'xtatdi. Hajmi (shu jumladan salbiy hajm), sirt teksturasi, yorug'lik va soya o'yinlari va rang kabi elementlar zamonaviy haykaltaroshning vizual palitrasining asosiy elementlariga aylanadi⁶¹. Bugun O'zbekistonda Zamonaviy haykaltaroshlikning yangi yo'nalishlari rivojlanayotganligini ko'rishimiz mumkin kompyuter texnologiyalari asri xaykaltaroshlik san'atini xam chetlab o'tmadi. An'anaviy haykaltaroshlik fonida nisbatan yosh yo'nalish raqamli haykaltaroshlik, 3D modellashtirish, faol rivojlanmoqda.⁶² Texnika sohasidagi natijada insonning o'zini, tevarak-atrofdagi voqelikni idrok etish sohasidagi o'zgarishlar badiiy ifodaning yangicha yo'llarini izlashni taqozo etdi. Kinetik san'at, Kinetizm (yun. kinetikos – harakatga keltiruvchi harakat) butun asar yoki uning alohida qismlarining real harakati effektlari bilan o'ynaydigan zamonaviy san'atdagi yo'nalish. kinetik haykaltaroshlik san'ati rivojlanmoqda.

Ko'pincha ommaviy san'at asarlari katta hajmda yaratiladi. Bu ob'ektlarni ochiq joyga joylashtirish qobiliyati bilan bog'liq. Ko'chalarda ularning o'lchamlari ko'rgazma markazidagi shift balandligi bilan emas, balki fizika qonunlari va byudjet bilan cheklangan. Lekin hamma ish o'rinlari katta bo'lishi shart emas. Ular har doim ham sezilmaydi, chunki faollikni ommaviy san'at bilan ham bog'lash mumkin. Eng muhimi, buni hamma ko'rishi kerak.

Shuningdek, zamonaviy haykaltaroshlik asta-sekin yangi xususiyatga ega bo'ldi va zamonaviy texnologiyalar va yangi materiallarning paydo bo'lishi bilan haykaltaroshning an'anaviy uslublaridan va har qanday maxsus mahorati bilan bog'liq bo'lishni to'xtatdi. Innovatsiyon asarlarni yaratilishda texnika texnologiyalar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatmoqda.

⁶⁰ Xalqaro amaliy va fundamental tadqiqotlar jurnali. - 2019. - 10-7-son. - S. 162-136; URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=11918> (kirish sanasi:

⁶¹ Kleo Kuhtz. Haykaldan moslashtirilgan: Materiallar, texnikalar, uslublar va amaliyot, muharrir:

⁶² Арчер, Майкл. Современное искусство: краткой истории. 2021

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Арчер, Майкл. Современное искусство: краткой истории.2021
2. Салли Руни «Разговоры с друзьями» (166-167)
3. Manba: <https://veryimportantlot.com/ru/news/blog/sovremennoe-iskusstvo>
4. Kleo Kuhtz. Naykaldan moslashtirilgan: Materiallar, texnikalar, uslublar va amaliyot,
5. Xalqaro amaliy va fundamental tadqiqotlar jurnali. - 2019. - 10-7-son. - S. 162-136;
URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=11918> (kirish sanasi:
6. Современная скульптура: теория и практика